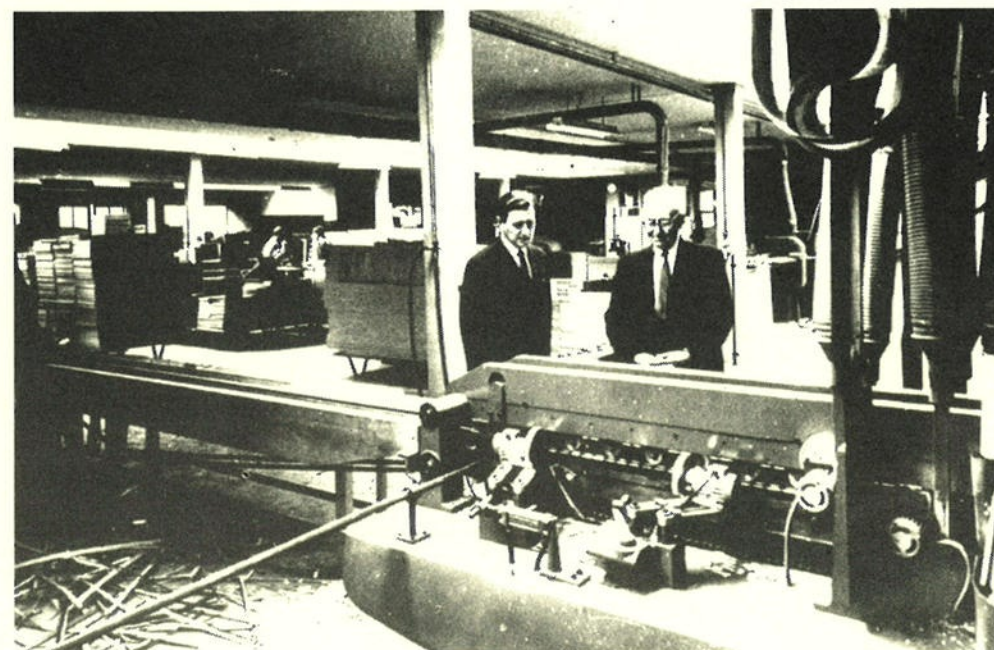

'Kroniek'

*Mededelingen
Oudheidkundige Kring
Voorst*

*24e jaargang nr. 3
2001*

Oudheidkundige Kring Voorst
(opgericht bij notariële acte van 8 maart 1978)

Dagelijks bestuur

Voorzitter: G.J. Oolman, Oolmansweg 5, 7384 ST Wilp, tel. (055) 323 12 44
Secretaris: J.A. Roosenschoon, Rozendaalseweg 11, 7396 BB Terwolde, tel. (0571) 29 17 41
Penningmeester: M. Niemeijer, Schoolstraat 31, 7383 CC Voorst, tel. (0575) 50 14 99
Leden: R. Egberts, Verdijkstraat 7, 7391 SJ Twello, tel. (0571) 27 44 49
J. Groenberg, Hietweideweg 30, 7391 XX Twello, tel. (0571) 27 60 37
Mr. J.H. Hermesen, Rozenhoflaan 10, 7201 AV Zutphen, tel. (0575) 51 52 48
J. Lubberts, Kon. Wilhelminastraat 10, 7396 AD Terwolde, tel. (0571) 29 17 60
G.B.J. Reinders, Mozartstraat 143, 7391 XG Twello, tel. (0571) 27 43 32
J.A.M. Schutte-Geurtsen, P. Heinstraat 15, 7391 WK Twello, tel. (0571) 27 37 01

De contributie bedraagt f 25,= per persoon. Voor gehuwden of samenwonenden op hetzelfde post-adres f 30,=. Gironummer 16 64 122. Rabobank, rekeningnummer 36.28.09.267.

Kroniek

Kroniek is het mededelingenblad van de Oudheidkundige Kring Voorst en verschijnt vier keer per jaar. Het wordt gratis toegezonden aan de leden van de Oudheidkundige Kring Voorst en is in beperkte aantallen à f 6,50 te koop bij het VVV-kantoor in Twello en boekhandel Oonk in Twello. Publicatie of overname van artikelen, geheel of gedeeltelijk, is alleen toegestaan met schriftelijke toestemming van de redactie en de auteurs.

Redactie-adres: H. Kleinjan, Langestraat 51, 7419 AR Deventer (De Worp), tel. (0570) 641 648, e-mail: "kroniek@email.com".

Werkruimte Oudheidkundige Kring Voorst

Stationsstraat 59a
7391 EJ Twello
tel. (0571) 27 70 90

Geopend op dinsdag en woensdag van 9.00 tot 16.00 uur en op donderdagavond van 19.00 tot 21.00 uur.

ISSN 1384-8682

Kroniek

September 2001, 24e jaargang nr. 3

Inhoud

	Blz.
Activiteitenplanning	2
Voorwoord	2
Van de bestuurstafel	J. Roosenschoon 3
Gewone, aparte dingen	L. Sevenster 4
Nieuwe aanwinsten	J. Lubberts 5
Rampen op Riem	J. Roosenschoon 5
De meubelindustrie in Terwolde	B. ten Bosch 6
Nieuws van het gemeentearchief	A. de Rek 15
Gezocht	17
Dominee Jan Arent Smit (1742-1800) (slot)	J. Kraijo 18
Expositie in Voorst	G. Groenewold 24
De pastorie, "ons huis"	W.E. Steenbeek 25
Uit de bladen	J. Roosenschoon 28
Reacties van lezers	29
Politievoorschriften	J. Lubberts 30

Foto omslag

De heer Stokking en de heer Flierman in de meubelfabriek Stokking in Terwolde (zie het artikel op pagina 6 en verder). (Coll. OKV)

Tenzij anders vermeld komen alle foto's in deze Kroniek uit de collectie van de O.K.V.

***Uiterste inleverdatum kopij voor de volgende Kroniek:
1 november 2001***

Activiteitenplanning

Foto-expositie Voorst - 15 en 16 september 2001

Tijdens de Voorster Lichtweek wordt in de Ned. Hervormde kerk van Voorst een foto-expositie gehouden over Voorst (zie ook het artikel op pag. 24). De openingstijden zijn zaterdag 15 september van 13.30 tot 17.00 uur en zondag 16 september van 10.30 tot 17.00 uur.

Lezing "Historische buitenplaatsen in de gemeente Voorst en wijde omgeving" - 1 november 2001

Donderdag 1 november a.s. houdt de heer R. van Immerseel een lezing over bovengenoemd onderwerp in dorps huis "de Pompe" in Wilp. Aanvang van de avond is 20.00 uur.

Lezing "Agrarische geschiedenis van Gelderland" - 29 november 2001

Voor 29 november 2001 heeft het OKV-bestuur een lezing gepland over de agrarische geschiedenis van Gelderland (1500-1950). De heer Paul Brusse zal deze lezing verzorgen. De lezing wordt gehouden in het Stationskoffiehuys in Twello en begint om 20.00 uur.

Voorwoord

De derde Kroniek van het jaar alweer. Met als inhoud uiteraard een aantal vaste rubrieken. "Reacties van lezers" begint ook een terugkerende rubriek te worden: op de reactie van de een volgt weer een reactie van de ander (zie pagina 29). Blijkbaar roepen artikelen in de Kroniek reacties, nieuwe herinneringen en vervolgonderzoek op. En dat is een aardige bijkomstigheid van een historisch blad als deze.

In deze editie kijken enkele schrijvers terug in het verleden. B. ten Bosch beschrijft zijn ervaringen als werknemer bij meubelfabriek Stokking ("De meubel-industrie in Terwolde") en W.E. Steenbeek blikt terug op de periode dat hij in de oude pastorie bij de dorpskerk in Twello woonde. Ook de overige bijdragen zijn de moeite van het lezen waard. De redactie wenst u veel genoegen met deze Kroniek.

Van de bestuurstafel

door J. Roosenschoon

Nu alle vakantiegangers ook zo langzamerhand weer zijn teruggekeerd begint het OKV-leven weer op gang te komen. Dit geldt overigens niet voor de trouwe leden van de werkgroep aan de Stationsstraat. Zij hebben de hele zomer stug doorgewerkt aan onze collectie foto's, knipsels en kaarten. Verder stonden ze ook in de warme maanden de bezoekers te woord die op dinsdag, woensdag en donderdagavond de weg naar nummer 59a steeds beter weten te vinden.

Naar aanleiding van de laatste lezing van archeoloog Groenewoudt heeft het bestuur onlangs een brief naar de gemeenteraad gestuurd om te pleiten voor structurele aandacht voor archeologisch erfgoed in de gemeente Voorst. Dit in ieder geval bij bouw- en ontginningsplannen om te voorkomen dat blijvende schade wordt aangericht aan het in potentie waardevolle materiaal. Gelukkig worden hieromtrent binnenkort ook wettelijke maatregelen genomen.

Contact is er verder geweest met de heer De Beer van het *Deventer Stadsarchief*. We hebben kennisgemaakt met hem en dat zullen we binnenkort doen met de archivaris die in Twello aan de slag gaat. Dat is Annemarie Geerts. Zij woont in Zwolle en werkte tot nu in het Rijksmuseum van Amsterdam.

Op de Klompenmarkt heeft u het misschien al kunnen zien en anders straks bij

de Voorster Lichtweek wel. De OKV gaat wat meer werk maken van de *presentatie*. Onder aanvoering van Ruud Egberts en Jan Groenberg is een mooi paneel vervaardigd waarop de activiteiten van de OKV duidelijk vermeld staan. Tijdens de Lichtweek staan we met een foto-expositie over Voorst in de kerk.

Het bestuur kreeg bericht dat op 30 juli dominee *Lekkerkerker* is overleden. Hij is dominee geweest in de Ned. Herv. kerk in Twello en onder andere over deze kerk schreef hij geregeld stukjes in de Kroniek. Hij was een trouw OKV-lid. De heer Lekkerkerker is 85 jaar geworden.

Rectificatie

In het vorige nummer van de Kroniek stond in het artikeltje over Tongblaar een vervelende fout. De genoemde boerderijnaam in Terwolde moet natuurlijk zijn de Speulbrink en niet de Leugenbrink.

Gewone aparte dingen

door L. Sevenster

Spitsboogramen

In de vorige Kroniek schreef Jan Harenberg een zeer deskundig verhaal over het kasteel en de boerderij "Sinderen", Voorsterklei 9 in Voorst. In 1830 werd het herenhuis afgebroken en kort daarna werd de huidige boerderij gebouwd. De twintigruitschuiframen zijn evenals de voordeur aan de bovenkant voorzien van spitsboogramen, en dat is gewoon, maar ook weer heel apart. Voor zover mij bekend zijn ze in onze gemeente behalve bij "Sinderen" alleen nog te vinden bij de boerderij "Bosmanshoeve", Knibbelallee 3 in Wilp. Deze laatst genoemde boerderij werd volgens de muurankers in 1826 gebouwd en is tegenwoordig bekend als jeugdsoos "Pampus". Beide boerderijen

zijn heel gewoon, maar door deze ramen ook heel apart. De twee boerderijen zijn Rijksmonumenten. De boerderij "Sinderen" wordt momenteel verbouwd tot woonboerderij.

Voorzijde van boerderij Sinderen (1885)

Voorzijde van boerderij "Bosmanshoeve" (1990) (foto's L. Sevenster)

Nieuwe aanwinsten

door J. Lubberts

- *Elburg en Doornspijk in 't jaar 1900*, uitgave nr. 68 van de oudheidkundige vereniging Arent thae Baccop
- *Vadertje Langbeen* door J. Webster
- *De Spaanse griep 1918* door A.C. de Gooyer
- *Deutsche Vor- und frühgeschichte in Bildern* door Carl Schuchhardt (Afbeeldingen van vondsten voor 1300 MC)
- *Wereld in wording deel 3* (redactiecommissie)
- *Veldnamen als historische bron, handleiding voor methodisch onderzoek*
- *Het Apeldoorns kanaal, monument van de plattelandsgeschiedenis van de Oostveluwe (1800-1850)* door J. Vedder
- *Kroniek van het geslacht Koekoek*,

- uitgave Stichting fam. Koekoek
- *Gegevens Van Liths erf en genealogie van Lith* door T. Doornebosch
- *Openbare basisschool "De Hietweide" 1976-2001 25-jarig bestaan* (redactiecommissie)
- *Geschiedenis van de familie Boevenbrink 1693-2000*
- *Jaarboek 2001-2002 S.V. Voorwaarts*
- *Genealogie Van der Felz*
- *Geschiedenis van Van Lithserf of Welbergenstee*
- *Kleine Prümer Stadtgeschichte*
- *Fotoboek Deventer*
- *Herinneringen aan de Middachterallee*
- *Rabobank 1898-1973*
- *Supplement Midden Nederlands woordenboek, Verdam*

Rampen op Riem

door J. Roosenschoon

Tinus van het Slyck, alias Martinus Ooms, presenteerde 1 september zijn vijfde gedichtenbundel. Zoals de titel "Rampen op Riem" al aangeeft, gaat de inhoud vooral over de ingrijpende gebeurtenissen die zich rond Twello hebben afgespeeld. De windhoos die een ravage aanrichtte, de MKZ die voor ellende zorgde en de afbraak van dierbare bouwwerken die langzaam maar onverdroten voortgang vindt. In 22 gedichten beschrijft deze chroniqueur in streektaal op poëtische wijze wat hij ziet.

Maar geregeld worden in de gedichten ook kritische noten gekraakt over het ingrijpen van de mens of wordt een vraag gesteld. Er staan ook foto's in de bundel waarvan een heel aantal afkomstig is uit ons archief. Het boekje, dat f 10,- kost, is verkrijgbaar bij boekhandel Oonk en bij de balie van het Voorster Nieuws in Twello. Hier zijn ook de andere boekjes van Tinus van het Slyck nog te koop.

De meubelindustrie in Terwolde

door B. ten Bosch

Het ontstaan

Stokking was een meubelfabriek in Terwolde. Er werden uitsluitend slaapkamers gemaakt, later ook een poosje bergmeubels, maar dat was niet zo'n succes. Marinus Willem Stokking (23 mei 1891 - 7 juni 1967) was in het begin een gewone dorpsstimmerman. Hij maakte ook steenvormen voor de beide steenfabrieken in Terwolde, "De Vooruitgang" en de "Scherpenhof". Toen hij op een keer door zijn bed zakte, bekeek hij de brokstukken eens goed. "Dat kan ik zelf veel beter," dacht hij en maakte voor zichzelf een nieuw ledikant. Daar had hij zoveel aardigheid in - het was weer eens iets anders dan het gewone timmerwerk - dat hij besloot om de productie van ledikanten ter hand te nemen. Samen met zijn zoon Jan-Willem begon hij in 1940 met de productie van ledikanten met nachtkastjes e.d. Maar de verhouding vader/zoon was niet al te best. Beiden waren nogal eigenwijs, zodat de meningen regelmatig botsen. En na enige tijd verliet Jan-Willem de zaak om in Deventer bij de gemeente te gaan werken, als timmerman.

Groei

Stokking had ook een dochter, Gerrie, die verkering had met Jo Flierman. Deze was 2^e stuurman op de grote vaart. Op een gegeven moment zei hij de zee vaarwel en ging hij bij zijn aamstaande schoonvader in de fabriek werken. Flierman stortte zich met hart en ziel op de meubelen, ging naar Zweden om ken-

nis op te doen over hout en fineer.

Ook moest de werkplaats uitgebreid worden. Eerst werd er nog op twee verdiepingen gewerkt: de werkplaats was beneden, de lakkerij was boven en alles moest elkaar aangegeven worden door een luik. Het lakken gebeurde eerst met de kwast, later werd de lak gespoten en kwamen er spuitcabines met afzuiging. Langzamerhand werd de fabriek groter, er werden moderne machines gekocht. Vooral de "alleskunner" en de drevelboormachine van de Duitse firma IMA Klessmann uit Gütersloh was een grote aanwinst. Het personeelsbestand nam regelmatig toe.

Ook werd de fabriek flink uitgebreid. Nieuwe hallen werden gebouwd en er kwam een groot magazijn. Eerst werden de slaapkamers weggebracht met een klein bestelwagentje (Chenard Walker); deze werd spoedig gevolgd door een grotere Chevrolet. Geleidelijk werden meer vrachtauto's aangeschaft. In het begin waren dat Bedfords, later schakelde men over op DAF.

En de fabriek groeide steeds verder. In de jaren zeventig werkten er 110 mensen. Er reden vier vrachtwagens met acht chauffeurs, twee op iedere wagen. Flierman was ondertussen directeur van de fabriek geworden en onder zijn leiding kreeg de fabriek grote bekendheid. De lakstraat, welke ondertussen gebouwd was, was met zijn lengte van ongeveer honderd meter de modernste in zijn soort. Het ongelakte plaatmateriaal ging de ma-

chine in, werd geschuurd, gebeitst, gedroogd, weer geschuurd, gelakt in grondlak, weer gedroogd, geschuurd en afgelakt en kwam droog de lakstraat uit, alles automatisch.

Ik weet nog dat er twee bussen met Franse studenten geweest zijn om de fabriek, die de modernste van zijn soort in Europa was, te bekijken. Ook kwamen er veel andere gezelschappen, waaronder vaak plattelandsvrouwen die belangstelling hadden voor de fabriek. Ze kregen een rondleiding door de fabriek en daarna was er koffie in de kantine. De klantenkring werd steeds verder uitgebreid en de productie steeds verder opgevoerd. Ik weet nog goed dat er op een gegeven moment een levertijd van enkele maanden op een bepaald model zat.

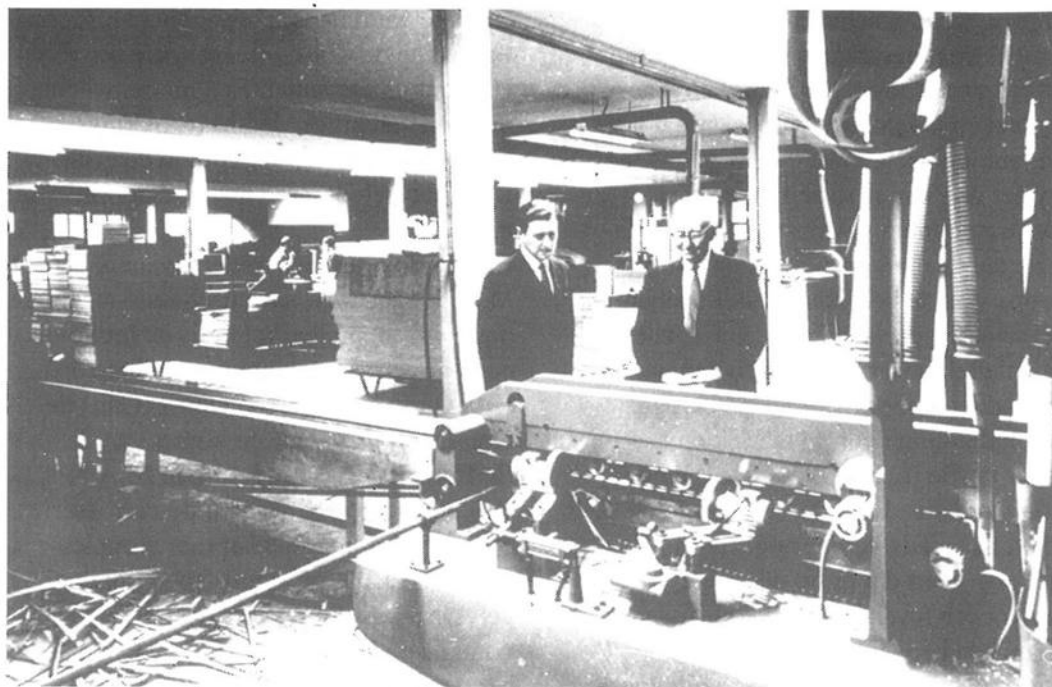
Een grote bedrijvigheid was ook de tweejaarlijkse meubelbeurs in Utrecht. Een week van te voren gingen de standbouwers al aan de slag met het opbouwen van de stand, die vooraf in de fabriek was ontworpen en gefabriceerd. De aankleding van de stand was geheel in handen van mevrouw Flierman. De duurste attributen waren nog niet goed genoeg om de zaak op te sieren. Dan brachten wij de nieuwe modellen slaapkamers naar de beurs en als dan de stand gereed was, was het één van de mooiste van de beurs. Er was dan ook altijd veel belangstelling voor Stokking, die bekend stond om zijn eerste klas kwaliteit maar ook dure meubelen.

Het afleveren van de meubels

Ik was aangenomen als chauffeur en na eerst enige tijd aan de fabriek gewerkt te

hebben, werd ik vrachtwagenchauffeur. Ik reed op de Chevrolet, gekocht bij Hardonk in Deventer. Een mooie wagen met een verchroomde SM (Stokkings Meubelen) door elkaar voor in de grill. Daarmee heb ik jaren het land doorgetrokken.

Er was ook nog een andere wagen, een M.A.N. Dat was een buschassis waarop door wagenbouwer Veldhuis in Terwolde een carrosserie gebouwd was. Daarop reden mijn broer Jan en Gerrit (Gait) de Graaf. Dat was voor de komst van de Bedfords en de D.A.F.'s. Die M.A.N. was een prachtige wagen, de carrosserie was van aluminium waar met grote letters de reclame op stond. Toen die wagen klaar was bij de carrosseriebouwer, vond de oude heer Stokking ("Opa" voor het personeel), dat de chauffeurs niet achter konden blijven. We moesten naar een bedrijfskledingzaak in Deventer om de maat te laten nemen voor nieuwe uniformen, compleet met hoge pet en een lange zwarte stofjas. Daarbij kregen wij de instructie om ons eerst bij de klant te melden in uniform met de pet op. We moesten de klant begroeten met de woorden: "De complimenten van Stokking, wij komen u een slaapkamer brengen". Daarbij werd de vrachtbrief overhandigd en als de klant akkoord ging, dan werd de uniformjas uitgetrokken, de lange zwarte stofjas aangetrokken en werden de meubelen naar binnen gedragen. Daarna ging de stofjas weer uit, het uniformjasje weer aan en met de vrachtbrief naar de klant om af te tekenen. Die ceremonie herhaalde zich bij iedere klant. Ook is er een paar jaar een Scania met

De heer Stokking (rechts) en de heer Flierman in de fabriek. (Coll. OKV)

oplegger geweest. Met de M.A.N. en de Scania werden altijd tweedaagse ritten gemaakt. Er kon zoveel ingeladen worden, dat het niet mogelijk was om het in één dag uit te venten. Zelf heb ik ook wel met Jan op de M.A.N. gereden en als we dan een rit Zeeland hadden, dan waren we twee dagen van huis. Die rit begon vaak al in Nijmegen en dan heel Brabant door tot in Zeeland. Dat waren voor mij mooie ritten, ik was nog nooit in Zeeland geweest en Jan wist overal de weg. Als het dan in de herfst 's avonds al donker was en wij stonden met de wagen aan de pont om de Westerschelde over te steken, dan zag ik overal op het water die lampjes die steeds aan en uit gingen. Later lette je daar niet meer zo op, dan

was het meer van: hoe lang moet ik wachten voordat ik over kan. Soms waaide het zo hard dat de pont helemaal niet in bedrijf was, dan moesten wij over Antwerpen en daar de tunnel door, of de pont schommelde zo hard dat de koffiekopjes over de tafel schoven. Het was over het algemeen zwaar werk. De wagens waren niet voorzien van een laadklep, dat werkte voor het slaapkamervervoer niet. Het waren allemaal losse platen zoals kastdeuren, kastzijden, tussenschotten, hoofd- en voeteinden. Deze kun je niet rechtop op een laadklep zetten, dus alles moest eerst achter in de wagen, bij de deur gezet worden en dan alles op de schouder naar binnen gedragen worden. En het werd over het alge-

meen slecht betaald. Het weinige geld dat we kregen voor overnachting, konden we uitsparen door in de auto te slapen. Dat ging trouwens best, we hadden wel zo'n dikke honderd dekens in de wagen, want alles moest in dekens verpakt worden.

Behalve in Nederland vervoerden we ook meubelen naar België. Het is interessant om te zien hoe de meubelverkoop plaatselijk verschilde. In het noorden van het land, Groningen, Friesland en Drenthe, werden meestal een ledikant en twee nachtkastjes verkocht, vanwege de kleine slaapkamertjes (vooral in de Veenkoloniën). Kwam je verder naar het zuiden, dan werd de slaapkamer steeds uitgebreider. In Brabant en Limburg, waar de huizen over het algemeen groter zijn, had de slaapkamer een veel grotere betekenis. Die bestond hier vaak uit een vierdeurs (schuifdeur)kast met lits-jumeaux met nachtkastjes, een toiletmeubel met spiegel en bankje en twee stoelen. Dat zette zich voort in België.

Export

Ook werd er geëxporteerd naar Suriname en de Nederlandse Antillen. Hiervoor werden grote kisten getimmerd, meestal met de afmetingen van zes meter lang, vier meter breed en twee meter hoog. Deze werd aan de ene kant open gelaten, zodat men er in en uit kon lopen. De chef van de expeditie, de heer Weidema, stond voor de taak om samen met enkele medewerkers die kist vol met slaapkamers te pakken. Hiervoor had hij een schrift met tekeningen van kisten met verschillende afmetingen. Dat was

passen en meten om alles erin te krijgen. Er moesten bijvoorbeeld tien of twaalf slaapkamers in, compleet met kasten en zovoorts. Als dan eenmaal alles erin zat, dan werden de gaten opgevuld met opgepompte papieren zakken (met ventiel), zodat de lading niet kon gaan schuiven, met het oog op beschadigingen. Dan werd de zaak dichtgetimmerd en op een speciale dieplader naar de Rotterdamse haven vervoerd. Dat gebeurde onder politiebegeleiding, want het transport was vier meter breed.

Brand

In mei 1970 werd een groot gedeelte van de fabriek door brand verwoest. Het betrof de hardhout- en de machinale afdeling. Het gebeurde 's avonds voor Hemelvaartsdag. Toen we die avond bij de brand waren, vroeg de heer Roothaan (commercieel directeur) ons of we de volgende morgen dadelijk wilden beginnen met opruimen van de verbrande machines enzovoorts, want de herbouw moest zo snel mogelijk beginnen.

Het begin van het einde

Toen Flierman in het begin van de jaren tachtig te kennen gaf dat hij de zaak wilde verlaten om meer vrije tijd voor zijn hobby's te hebben - o.a. vliegen (eigen vliegtuig) en jagen - ging het snel bergafwaarts met de fabriek. Dat had één grote oorzaak, namelijk het aantrekken van de verkeerde mensen. De nieuwe directie ging een geheel nieuwe koers varen. Zij ging hierbij geheel voorbij aan de ervaring en de kennis op het gebied van slaapkamers die een groot deel van het personeel

door de jaren heen gekregen had. Door de contacten met de klanten leerden wij ze kennen als was het je eigen familie, en wisten we wat de klanten vroegen op het gebied van slaapkamermodellen. En wat gebeurde er? De ontwerpers van vroeger, die zulke mooie slaapkamers ontworpen hadden, werden de laan uitgestuurd. Ervoor in de plaats kwam iemand met zogenaamde moderne ideeën, een beste man overigens met wie ik heel goed overweg kon. Maar de klanten wilden zijn slaapkamers niet en vroegen ons, de chauffeurs, waarom de bestaande modellen eruit waren. Om maar iets te noemen: een mooie tijdloze eiken slaapkamer, die jaren lang gemaakt en goed verkocht werd, werd zo van de ene op de andere dag uit de collectie genomen. Een blank berken hoogglans model, waar nooit genoeg van gemaakt kon worden, werd als veel te bewerkelijk afgevoerd. In plaats hiervan kwamen slaapkamers gemaakt van MDF, een soort geperst karton, veel dunner en slapper dan het spaanplaat dat voorheen gebruikt werd. En dan in allerlei bonte kleuren.

Ook de stand op de meubelbeurs moest natuurlijk worden aangepast. Het werd een kermisachtige vertoning waar de trouwe klanten van Stokking met open mond naar stonden te kijken. Het werd een grandioze afgang, wat alleen maar vreselijk veel geld gekost heeft.

Personele gevolgen

De één na de andere klant haakte af en er moest op den duur zoveel bezuinigd worden dat bijna de helft van het personeel ontslag kreeg. Maar de directie

bleef erbij, dat zij uitmaakte wat er gebeurde en hoe het gebeurde. De mensen in de fabriek, die er tientallen jaren werkten en alles afwisten van houtbewerking en laksamenstelling, werd gewoon de mond gesnoerd.

Onze bedrijfsleider de heer Post was gewend om door de fabriek te lopen en alles te controleren, liep de gehele dag met een rolmaat in de hand en wist iedere maat uit zijn hoofd. Ook in de lakafdeling wist hij precies hoe alles werkte. Maar hij kreeg zo te horen dat zijn functie veranderd was. Hij werd in een klein kantoorje gezet, helemaal achter in de fabriek en kreeg zogenaamd de controle over het ruwe hout dat binnen kwam. De goede man, meer dan vijftwintig jaar werkzaam aan de fabriek en mede-opbouwer ervan, kwijnde weg en het duurde niet zo heel lang of hij zat met potten vol pillen ziek thuis. Ik ben vaak bij hem op bezoek geweest en dan zei hij: "Bertus, waaraan heb ik dit te danken? Ik heb altijd alles gegeven voor de fabriek en nu zit ik hier te trillen op de stoel." Het heeft dacht ik ongeveer twee jaar geduurd, toen is hij overleden. Evenzo ging het met de heer Roothaan, commercieel directeur bij Stokking. De voormalige melkfabriek "De Boerenstand" werd in de goede tijd van Stokking aangekocht, met de bedoeling er een meubeltoonzaal van te maken. De toonzaal in de fabriek was te klein geworden. Dat is ook werkelijk gebeurd en de collectie slaapkamers werd uitgebreid met bankstellen, eethoeken, kasten e.d. Deze werden betrokken van andere fabrieken. Alles in de duurdere klasse. Het was niet

voor particulieren bedoeld; als mensen meubelen wilden uitzoeken, dan ging dat via de winkelier. Het gevolg was dat er weinig drukte was in de toonzaal. De verkoper, de heer Van Zon, verhuisde mee naar de nieuwe behuizing dat de naam "Formulux" had gekregen. De heer Roothaan werd bij de reorganisatie benoemd tot directeur van Formulux. Maar hij zat daar dus ook in zijn eentje niets te doen, met als gevolg overspannen situaties.

Doordat de vakmensen in de fabriek zich niet gewaardeerd voelden, hielden de meeste van hen het voor gezien bij Stokking en vertrokken ze naar bedrijven in de buurt, onder andere naar Auping in Deventer en La Paloma in Twello. Voor hen in de plaats kwamen gesaneerde boertjes uit de omgeving, beste mensen overigens maar geen vakmensen. Maar werkzaamheden als het materiaal uit de machines aanpakken en opstapelen konden ze wel.

Nieuwe producten

Door de slechte verkoop van de nieuwe slaapkamermodellen werden andere projecten aangetrokken. In 1981 werd een overeenkomst afgesloten met de meubelfabriek "Anker" uit IJsselstein (Utr). Besloten werd dat de beide fabrieken hun eigen producten zouden blijven maken, maar dat gezamenlijk een nieuw project zou worden opgezet. Het werd een kastwand met houten staanders, die vast aan de muur werden geschroefd en waartussen verschillende soorten kastjes konden worden geplaatst. Het product werd gemaakt onder de naam "IJsselwolde", een

In het uniform van Stokking: "De complimenten van Stokking..." (Foto coll. B. ten Bosch)

samenvoeging van IJsselstein en Terwolde.

Ook werden er voor de firma Lensvelt kantoormeubelen gemaakt, mooie gebogen bureaus en hoekopstellingen met ladekasten op wieltjes, eerst in blank eiken en het was de bedoeling om later ook andere houtsoorten te gebruiken. Maar zover is het nooit gekomen.

Voor de Leidse Wolfederatie werden wolshowkasten gemaakt. Dat waren grote rechthoekige kasten van MDF met kleine vakjes van 30 x 30 cm. Hierin werden de verschillende kleuren wol uitgesteld. En wij met de vrachtauto maar

laveren in allerlei kleine straatjes, naar allerlei boetiekjes in allerlei plaatsen in het land. En dan was er nog het "BECO" project. Ook iets met kasten. Eén van de belangrijkste producten in die tijd waren de Perfora-bedbodems. Deze waren al ontwikkeld in de goede tijd van Stokking. Naast de verende en dus doorzakkende stalen spiraalmatras was er steeds meer vraag naar een harde bodem in het ledikant waarop de matrassen kwamen te liggen. Aan die vraag werd voldaan door de klant een aantal planken te leveren die in het ledikant pasten. Door de ontwerpers werd toen een houten raamwerk gemaakt met een binnenwerk van gestante strookjes hardboard. Aan beide zijden kwam een plaat eveneens van hardboard waar vierkante gaten in geperforeerd waren. Zo ging het onder de pers en de Perforabodem was geboren. Ze werden bij duizenden gemaakt en het nam zo'n omvang aan, dat de productie ervan uitbesteed werd aan de "Vlaswiek", een mindervaliden-werkplaats in Apeldoorn met een eigen machinale houtbewerkingsafdeling. Wel werd er door Stokking een stansmachine en een hydraulische pers geïnstalleerd. Als dan 's avonds de vrachtwagens leeg terug kwamen, werd er bij de "Vlaswiek" een lading Perforabodems opgehaald.

Werktijdverkorting en staking

In 1982 werd er werktijdverkorting aangevraagd voor de 44 personeelsleden die waren overgebleven van de 110 in 1965. De fabriek ging veertien dagen dicht, alleen de technische dienst en iemand van de administratie waren aanwezig.

In 1983 werd er weer werktijdverkorting ingevoerd, weer voor veertien dagen, maar toen er weer begonnen zou worden bleven 25 mensen in staking. Er was al in geen twee maanden loon uitbetaald. En toen de stakers zich weer melden aan de fabriek, kregen zij te horen dat ze ontslagen waren. Maar ook de overgebleven mensen konden de zaak niet redden, ondanks hun volle inzet.

De zaak ging failliet. Als curator en later als bewindvoerder werd mr. Brandsma uit Apeldoorn benoemd. Allerlei mogelijkheden werden bekeken en onderzocht om het bedrijf weer in afgeslankte vorm op te starten.

Een nieuwe start

Al het personeel was (onder protest) ontslagen, toen een Amsterdams bedrijf zich aanmeldde in persoon van de heer H.B. Snoek. Samen met de Gelderse Ontwikkelings Maatschappij (GOM) en het Gemeenschappelijk Administratie Kantoor (GAK) werd er een plan opgezet om de fabriek in afgeslankte vorm opnieuw op te starten. De heer Snoek, benoemd tot directeur, was een joviale man, gezellig in de omgang en wat het belangrijkste was: hij was bereid om naar zijn mensen te luisteren. Dat waren er trouwens niet zo veel meer, want van de 110 in de goede tijd, waren nog 25 mensen over.

We hadden één maal in de week een vergadering in de kantine. Dan werden de problemen besproken. En problemen waren er voldoende. Er waren grote schulden ontstaan door de wanprestaties van de vorige directie. En de levering van

materialen was een ramp. Geen leverancier wilde leveren, of er moest eerst betaald worden. En geld was er niet. We zaten verlegen om orders. Na overleg met de directeur en de ontwerper kwamen we overeen een eenvoudige slaapkamer te ontwerpen die makkelijk te maken was en van een solide kwaliteit. Het model werd uitgevoerd in bruin eiken en werd goed door de klanten ontvangen (model 27, omdat we nog met 27 mensen werkten).

Alles leek erop dat de nieuwe start van de fabriek zou lukken. Er werd ondertussen ook werk voor derden gedaan. Zo werden er luidsprekerboxen gemaakt voor een bedrijf in Amersfoort. En houten omhulsels voor gevelkachels voor de D.R.U. in Ulft. En als er dan weer een vracht weggebracht was, gaf dat een gevoel van: jongens, we hebben weer wat verdiend. Er werd keihard gewerkt door de jongens en op zaterdagen en zondagen hebben we de hele toonkamer in de fabriek verbouwd. Want Formulux was een zelfstandige B.V. geworden en dus buiten de ellende gebleven. Ikzelf kreeg een nieuwe vrachtwagen, een Mercedes. Toen brak er voor mij een drukke tijd aan. Van de chauffeurs was ik alleen overgebleven. 's Morgens om zes uur de weg op, 's avonds tegen zeven uur thuis, even eten en dan weer naar de fabriek. Eerst alles in het magazijn opstapelen wat de jongens overdag gemaakt hadden. Ik wist alle codenummers en het moest in het magazijn op nummer opgestapeld worden. Als ik daarmee klaar was, dan moest ik mijn wagen laden. Ik kwam dan tegen twaalf uur thuis, te moe om te sla-

pen. En de volgende morgen om kwart over vijf ging de wekker. Maar het was allemaal voor het goede doel, voor ons werk. Ik was 55 jaar, ontslag zou rampzalig zijn. Waar kom je op die leeftijd nog aan de slag?

Maar... het lukte niet. De problemen en de schulden waren te groot. Van de financiële toestand was ik niet precies op de hoogte. Wel dat we schulden hadden, maar ik wist niet bij wie en hoeveel. Totdat ik op een avond bij het tankstation waar ik iedere avond kwam om diesel te tanken te horen kreeg dat ik geen diesel meer kon krijgen. Eerst moest de openstaande rekening betaald worden. Toen ik aan de fabriek kwam kreeg ik van de jongens te horen dat we onze hefruck ook kwijt waren. Deze was met een lekke band naar de garage (met het tankstation) gegaan en daar hadden ze het wiel verstopt en zo de hefruck als onderpand gehouden. Ik was helemaal overdonderd en kon niet begrijpen dat het zo erg was. Toen moest ik iedere morgen naar het kantoor om geld te vragen om onderweg ergens te tanken.

Het doek valt

Deze situatie heeft niet zo heel lang geduurd. In augustus 1985 viel het doek. De problemen waren te groot geworden. De bank wilde niet langer financieren en de belasting wilde geld zien. Toen ik op een avond terug kwam met de vrachtwagen, hingen overal in de fabriek de kaartjes aan, alles zou verkocht worden. Wat er dan door je heen gaat, is met geen pen te beschrijven. Een zaak waar je vijftientwintig jaar gewerkt hebt is een beetje je

eigen zaak geworden. Op woensdagmorgen om half twaalf (die tijd vergeet ik nooit) zou de boel bij opbod verkocht worden in het "Stationskoffiehuys" in Twello. Om elf uur die morgen, dus een half uur voor tijd, kregen we te horen van de curator - dat was deze keer Mr. M.H. van Rhijn uit Deventer - dat er een regeling was getroffen met de bank en de belasting. Wat waren we blij! We gingen met zijn allen - het personeel bestond nog uit zo'n 25 man - naar Twello. Toen we daar aankwamen, zat de zaal boordevol met kopers, allen met het boekje in de hand waar de kavelnummers in stonden. Op het toneel zaten achter een grote tafel de mensen van de rechtbank uit Zutphen onder leiding van Rechter-commissaris Mr. M.B.C. Scholten van Aschat. Er werd druk heen en weer gelopen en gepraat en wij stonden achter in de zaal te wachten op het moment dat bekend gemaakt zou worden, dat de verkoop niet door ging. Toen nam de afslager het woord en zei dat er nog even wat geregeld moest worden, maar dat nu begonnen werd met de verkoop. "Om te beginnen heb ik hier een computer...1)". En zo werd alles verkocht en bleven wij met lege handen achter. We waren alles kwijt, onze meubels, onze machines, onze fabriek en ons werk. Ik kon het niet geloven, ik had nog zoveel afspraken met de klanten die nog op onderdelen van slaapkamers zaten te wachten. "Niets aan te doen, ga maar naar huis en ga maar vis-

1) Van de computer moet u zich niet te veel voorstellen: een machine van circa 3 meter lang in een speciaal verwarmde ruimte en werkte op ponskaarten; maar ze was modern voor die tijd.

sen," kregen we te horen van de curator. Nou, ik ging niet vissen, maar na enige dagen zag ik voor het eerst in mijn leven een monitor en die was met allerlei draden aan mijn lichaam verbonden. Het hart ging over de 200 toeren. Toen alles weer een beetje tot rust was gekomen met medicijnen en tabletten, brak er een onwerkelijke periode aan. Zomaar bij huis lopen zonder te werken, zoiets was je niet gewend. Dat heeft een jaar geduurd. En na veel sollicitaties heb ik toch nog op mijn 55ste weer een baan gekregen, die uitstekend beviel en tot mijn 65ste heeft geduurd. Maar de tijd die ik bij Stokking hebt gewerkt heeft een stempel op mijn leven gedrukt.

Conclusie

Uit dit verhaal blijkt maar eens weer hoe een verkeerd beleid een bedrijf ten gronde kan richten. En het was niet nodig geweest. In de jaren '60-'70, de bloei-periode van Stokking, gingen mensen trouwen en hadden een bed nodig. Dat was in de jaren tachtig niet anders. Met een goed beleid en inspelen op de vraag van het publiek had volgens mij Terwolde nog steeds een meubelindustrie gehad. Maar het heeft niet zo mogen zijn. Jammer van zo'n bedrijf. Een bedrijf, waar in de goede tijd zo'n 110 mensen hun brood verdienden, met elkaar lachten en feest vierden op de jaarlijkse personeels-avonden. Maar ook een bedrijf dat langzaam maar zeker naar de afgrond ging. Jammer, maar het zij zo.

Dit artikel is ontsproten uit eigen geheugen, aangevuld met gegevens uit het archief van de gemeente Voorst.

Nieuws van het gemeentearchief

door A. de Rek

Een goede plek om eens een boom op te zetten (deel 3)

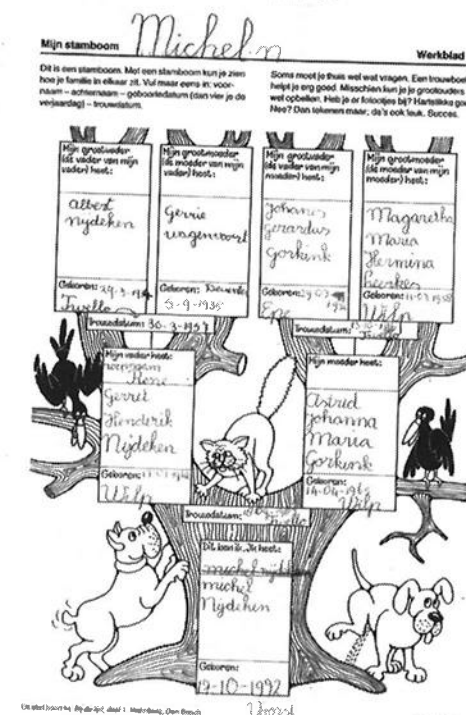
Weet u nog dat we de vorige keer zagen dat je in een archief niet altijd vindt wat je zoekt? Lisanne had pech, maar Michel

Nijdeken was een echte bofkont. Kijkt u maar weer mee.

Op de volgende bladzijden heb ik geprobeerd de geschiedenis van Michel Nijdeken eens uit te zoeken. Michel heeft zelf al uitgezocht hoe zijn vader en moeder heten en waar en wanneer ze geboren zijn. Ook heeft hij uitgezocht hoe zijn opa's en oma's heten en waar en wanneer die zijn geboren. Gelukkig voor hem zijn er veel geboren in de gemeente Voorst. Daardoor kon ik de geschiedenis van Michel verder uitzoeken en die van Lianne bijvoorbeeld niet.

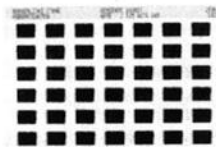
Lianne zelf is in Apeldoorn geboren en zal haar eigen geboorteakte dus in Apeldoorn moeten opzoeken. Haar vader is geboren in Zutphen en haar moeder in Den Haag. Die geboorteakten zijn dus ook in Zutphen en in Den Haag te vinden, maar niet hier in het archief. Haar opa's en oma's zijn geboren in Amsterdam, Zandvoort, Den Haag en Scheveningen. Jammer Lisanne, je had er zoveel werk van gemaakt, maar je zult het hele land door moeten om achter de geschiedenis

van je familie te komen. Michel heeft wat dat betreft meer geluk. Kijk maar mee: deze stamboom had Michel zelf al ingevuld.

Ik ga nu verder met de geschiedenis van Michels opa - Albert Nijdeken. Michels opa is geboren op 29 maart 1934 in Twello. Omdat 1934 nog niet zo heel lang geleden is voor mensen die de geschiedenis uitzoeken, staat hij nog niet in het dikke boek van het bevolkingsregister. Maar ik heb wel een klein fotootje ge-

vonden van de geboorteakte van Michels opa.
Op een klein kaartje staan een heleboel van die kleine fotootjes bij elkaar. Dat ziet er zo uit:

Microfiche van de geboorteakten nummer 1 t/m 165 uit 1934.
Op akte nummer 87 staat de opa van Michel Nijdeken.

Onder het leesapparaat gaan we nu op zoek naar akte nummer 87. Vergroot ziet die er zo uit:

Op 31 maart 1934 ging de vader van Michels opa naar het gemeentehuis. Hij

heette Berend Antonius Nijdeken. Hij was 26 jaar oud en slager toen Michels opa werd geboren op 29 maart 1934 om acht uur 's avonds. De moeder van Michels opa heette Hendrika Jansen.

Als we nu terug gaan rekenen (1934-26=1908), moet de vader van Michels opa ongeveer in 1908 geboren zijn. Omdat ik niet weet of de vader van Michels opa in het begin of het eind van het jaar jarig is, moet ik misschien ook zoeken in 1907. Dat zoeken gaan we doen in het dikke boek van het bevolkingsregister. We zoeken bij de N van Nijdeken, want dat is ook zijn achternaam. Ik heb de bladzijden waarop de achternaam Nijdeken staat, gekopieerd. De vader van Michels opa heette Berend Antonius en hij is geboren op 31 december 1907. Achter zijn geboortedatum staat getikt op welke bladzijden in het bevolkingsregister zijn naam voorkomt. Je kunt hieruit meteen zien dat hij vier keer verhuisd is, want in vier verschillende boeken staat zijn naam. Ik heb ook even gekeken of ik nog meer Nijdekens vond die op dezelfde bladzijden staan als de vader van Michels opa. Dit moeten broers en zussen van de vader van Michels opa zijn geweest, want op elke bladzijde stond de hele familie die toen in een huis woonde. Als je wilt weten hoeveel broers en zussen de vader van Michels opa had, moet je dus op elke bladzijde kijken waar zijn naam op staat. Want het kan zijn dat een broertje of zusje werd geboren, nadat de familie weer verhuisd was. Kijk je weer mee op de volgende bladzijden? En kijkt u volgende keer weer mee in de Kroniek?

Gezocht

Contact gezocht

Ad de Rek van het archief van de gemeente Voorst ontving een e-mail van de heer Hans Smit. Hij is op zoek naar een meisje dat hij in oktober 1944 uit handen van de WA redde. Wellicht is er onder de lezers van de Kroniek iemand die hem op het juiste spoor kan zetten. U kunt mailen naar het Oud archief van de gemeente Voorst: genvoorst@wxs.nl. Hier volgt de integrale tekst van het e-mailbericht:

Geachte Heren / Dames.

*Ik heb een verzoek. Het gaat om een handeling die gebeurde in oktober van 1944. Ik was een Duitse soldaat bij een onderdeel dat in Arnhem ingezet werd. Omdat ik in Holland opgroeide, weigerde ik om actief deel te nemen in Arnhem en werd ik bij de tross geplaatst. Die werd naar Voorst verlegd en ik moest tolk spelen. Die avond moest ik op wacht staan en de voertuigen bewaken. Het was laat toen ik een luide stem hoorde en ik ging dat onderzoeken. Het bleek een WA-man te zijn die als politie een wacht hield. Hij had een jachtgeweer in de aanslag tegen een jong meisje dat hij mee wilde nemen omdat ze na curfew op straat was. Ik vroeg hem wat hij zou doen en hij zei dat zij gearresteerd was door hem want zij was een courier voor de ondergrondse. Toen heb ik gezegd dat ze in mijn wachtgebied was en dat ik haar over zou nemen. Er ontstond een woordenwisseling en ik bezweerde hem dat ik met mijn karabijn meer recht had dan hij met een jachtgeweer. Ik nam haar weg van hem en wij begonnen te praten. Ik vroeg waar ze woonde en bracht haar naar huis. Ze wilde zelfs dat ik zou onderduiken, maar dat risico nam ik niet. Mijn verzoek is nu, zou het mogelijk zijn om uit te vinden wie die jonge dame was en of ze nog leeft. Die WA-man probeerde mij in moeilijkheden te brengen maar ik was kort tevoren verwond en kreeg een zware bloedvergiftiging en moest de volgende dag naar een hospitaal. Zodoende kon ik nooit meer uitvinden hoe alles afgelopen was. Ik zou u erg dankbaar zijn als ik een antwoord krijg. Bij voorbaat dankende,
Hans Smit*

Kronieken gezocht

In de vorige Kroniek stond onder "Gezocht" het bericht dat Jannie Kraijo in haar verzameling Kronieken nog twee delen miste, namelijk 3e jaargang nr. 1 en 16e jaargang nr. 4. Bij dat bericht stond echter niet haar telefoonnummer, maar haar faxnummer. En dat praat een beetje moeilijk. Haar telefoonnummer is (0571) 27 64 49.

Dominee Jan Arent Smit (1742-1800) (slot)

J. Kraijo

In dit laatste deel over dominee Smit, die van 1765 tot 1772 predikant te Twello was, zal bekeken worden hoe het hem na de Restauratie (= herstel) van 1787, in Gouda is vergaan.

In de vorige *Kroniek* werd verteld dat dominee Smit, die vanaf 1777 in Gouda stond, na eerst 'van de predikstoel geweerd' te zijn vanwege zijn vermeend patriottisme, na veel geharrewar weer was toegelaten tot het predikantsambt.

Van de ene Omwenteling (1787) naar de andere (1795)

De patriotten hadden na 1787, ook in Gouda, voorlopig afgedaan. De 'zuiveringen' zowel in burgerlijk als kerkelijk bestuur hadden in 1788 hun beslag gekregen. Zo werden in mei van dat jaar nog een ouderling en twee diakenen vanwege hun patriottische sympathieën uit de kerkenraad gezet. In januari 1789 kreeg ook ds. Couperus toestemming zijn dienst te hervatten, nadat hij eenzelfde verklaring als Smit had afgelegd (zie vorige *Kroniek*). De collega-predikanten Metske en De Visscher, die tijdens de 'woelingen' zo trouw op hun post waren gebleven werden door de stadsregering beloond met een zilveren koelvat met toepasselijke inscriptie.¹

Alles leek nu weer tot rust en orde te zijn gekomen. De Restauratie betekende uiteraard het einde van alle openlijke anti-orangistische uitingen. Veel vooraanstaande patriotten, ook uit Gouda, verlie-

ten het land of hielden zich in de volgende jaren stil. Maar het was een stilte die aan de storm voorafging. In 1789 begon de grote Revolutie in Frankrijk. Begin 1793 verklaarde het nieuwe Frankrijk zijn oude vijanden, onder wie de 'tiran' stadhouder Willem V de oorlog. Twee jaar later leidde dat tot een omgekeerde herhaling van 1787 en de ondergang van de oude Republiek der Verenigde Nederlanden.

In Gouda kwam 12 juni 1792 dominee De Moraatz, die al jaren ziekelijk was, te overlijden. In zijn plaats werd de oranjegezinde predikant J.W. Bussingh benoemd. Hij betrok een huis dat dichtbij de woning van Smit was gelegen aan de Oosthaven.² Met deze dominee kregen Smit en zijn collega's het nog danig aan de stok. De oorzaak hiervan was een direct gevolg van de machtswisseling die in 1795 door de komst van de Fransen plaats vond.

De Omwenteling van 1795 en kerkelijke verwickelingen

Tweeëntwintig januari 1795 trok het Franse leger via de Oosthaven Gouda binnen. Waarschijnlijk is dominee Smit één van de vele toeschouwers geweest die deze gebeurtenis hebben gadeslagen. Of hij ook met de massa heeft meegedanst en gehost rond de vrijheidsboom die op de markt was geplant, lijkt niet aannemelijk; daarvoor was hij te 'deftig'. Er kwam in Gouda, evenals elders, een

Grote of Sint Janskerk van Gouda (foto Archief Hervormde Gemeente Gouda)

ander stadsbestuur, de zogenaamde 'municipaliteit'. Hierin waren de meeste oranjegezinde regenten vervangen door vroegere patriotten. Kerkenraad en predikanten kregen al gauw met de nieuwe bestuurders te maken. Reeds na een paar weken werd besloten dat kerkeraadsleden die vóór 1787 lid waren van de kerkenraad in hun ambt hersteld zouden worden.

Dat Smit niet rouwig was over het feit dat de patriotten het weer voor het zeggen hadden gekregen, kan wel worden aangenomen. Zo reageerde hij positief op het verzoek van de municipaliteit om een plechtige godsdienstige dankrede in de

Grote of Sint Janskerk van Gouda te houden. Dit om de alliantie (=verbond) met Frankrijk te vieren. P. D. Muylwijk stelt hierbij vast dat 'dominee Smit zijn (politieke) jasje andermaal had omgedraaid en wéér patriot was geworden'.³

De verstoorde dankstond

Op woensdag 17 juni werd de dankdienst gehouden. Die dag om ongeveer 10 uur begaf zich een bij het stadhuis opgestelde stoet naar de Sint-Janskerk. Veel hoogwaardigheidsbekleders hadden zich volgens het geldende protocol opgesteld. Vooraan de stoet liepen dominee Smit en de hoofdschout Jan Couperus, zoon van

Smits collega. Een koor en 'voortreffelijke orgelmuziek begeleidt de feestzangen', toen de genodigden de kerk binnengingen. Dominee Smit had als onderwerp voor zijn predicatie, *'De Heere regeert'* genomen. *'Geestdriftig en bezielend spreekt dominee Smit (...) in verband met der Fransen komst en het verjagen van Oranje'*.⁴

Midden in zijn preek werd hij echter onderbroken door tromgeroffel van een voorbij de kerk marcherend bataljon van Franse soldaten. De aandacht van zijn gehoor, waaronder zich ook de predikant Bussingh bevond, was weg. Een groot deel van de aanwezigen stroomde naar buiten om een glimp van de troepen op te vangen. Ook ds. Bussingh ging kijken en keerde in tegenstelling tot de anderen niet meer in de kerk terug. Met name dit laatste feit zou hem naderhand zeer kwalijk worden genomen. Hieruit zou volgens bepaalde personen blijken dat hij 'een gevaarlijk burger' was, misschien zelfs wel een 'verrader'. Kortom, dit voorval zou nog een staartje voor hem krijgen; hij zou namelijk uit zijn ambt ontzet en zelfs uit de stad verbannen worden.⁵

Ook dominee Metske, die we al eerder als oranje-aanhanger en opponent van Smit in de jaren 1780 tegenkwamen (zie vorige *Kroniek*), kreeg gelijk met Bussingh zijn ontslagbrief van de municipaliteit. Dit gebeurde eind juni 1795, na 28 jaar de Goudse gemeente gediend te hebben. Metske overleefde dit 'vonnis' niet lang; hij stierf 12 november daaraanvolgend, 62 jaar 'oud zijnde'.

Onaangenaamheden

Nu het tij gekeerd was kon een aantal patriotten het niet laten 'wraak' te nemen op oranjegezinden. Enkele 'oranjeklanten' werden zelfs gevangen gezet. Hierboven zagen we al dat de twee oranjegezinde dominees het moesten ontgelden. Al eerder waren zij geconfronteerd met de minder aangename kanten van de aanwezigheid van de Franse 'bevrijders'. Zo hadden ze reeds in januari voor veel maanden inkwartiering gekregen van twee soldaten. Terwijl hun patriotse collega's Smit en De Visscher er slechts één kregen voor veertien dagen. Dominee Couperus, de vader van de hoofdschout, kreeg zelfs helemaal geen inkwartiering.

Dominee Smit werd op een dag in februari direct geconfronteerd met de ellende die zijn buurman en collega Bussingh en zijn vrouw ondervonden van hun Franse 'logées'. Een paar dagen nadat er twee Franse soldaten bij Bussingh waren ingetrokken en zich onbehoorlijk op hun logeeradres hadden gedragen⁶, was mevrouw Bussingh in een overspannen toestand geraakt. Haar dienstbode wist niet wat te doen. Tot zij dominee Smit voorbij zag lopen en hem te hulp riep. Het lukte hem echter niet de overspannen vrouw te kalmeren. Tenslotte moest er een chirurgijn aan te pas komen die haar door een aderlating tot kalmte wist te brengen.

Smits eigen vrouw was toen al bijna een jaar geleden overleden. Zij werd te Amsterdam begraven. Haar familie had daar blijkbaar een 'eigen graf'.⁷

Politieke stellingname

Dominee Smit en zijn politiek gelijkgezinde ambtsbroeders steunden hun minder fortuinlijke collega's niet. Blijkbaar moest er nog een hoop 'oud zeer' worden vereffend.⁸ Zo laakten zij in een uitvoerig geschrift, dat in 1796 te Gouda in druk verscheen, Bussingh's handelwijze. Hij had zich onder meer verzet tegen de komst van patriotse kandidaten in de kerkenraad, waarbij oranjegezinde leden het veld moesten ruimen.⁹

Hoewel met name de houding van Smit ten opzichte van collega Bussingh en Metske niet erg in zijn voordeel valt uit te leggen, is één en ander in het licht van de toen geldende verhoudingen wat betreft kerk en overheid wel begrijpelijk. De predikanten waren immers financieel geheel afhankelijk van de stedelijke regering. Omwille van 'den brode' werden ze min of meer gedwongen het (politieke) liedje te zingen van hun 'voedsterheren'. Dit heeft ongetwijfeld invloed gehad op hun onderlinge verhouding en 'hun besef van eigenwaarde. Duidelijk ziet men hieruit, welke slechte kanten er zijn aan het niet gescheiden houden van kerk en staat'.¹⁰

Kerkelijk leven

Dat de politieke woelingen en de daarmee samenhangende 'domineesaffaires' ook consequenties hebben gehad op het kerkbezoek, laat zich raden. Zo liep het aantal kerkgangers in de tijd dat Smit en Couperus geschorst waren flink terug. Evenals in 1795 en daarna.¹¹ De inkomsten voor de diakonie namen door min-

JAN ARENT SMIT.

gebooren te Zwolle den 14 Julij. 1742.

Predikant te Trelle den 19. May. 1765.

te Breukelen den 13. Dec. 1772.

te Gouda den 15. Junij. 1777.

dere opbrengst van de collecten navenant af. De financiële noden van de kerk werden uiteindelijk zo nijpend, dat dominee Smit in januari 1797 in een kerkenraadsvergadering voorstelde een commissie in te stellen 'tot redding van de diakoniekas (...) om derzelve voor een onherstelbaar verval te behoeden'.¹² Deze commissie 'tot in standhouding van het Gereform. Kerkgenootschap' waarvan de meeste leden ook in de Municipaliteit zaten, werd in 1798 geïnstalleerd. Daarmee werd de

kerk te Gouda, ondanks dat er in 1797 de 'scheiding tussen kerk en staat' geproclameerd was, nog meer afhankelijk van de stedelijke regering.

Dat dit op enige tegenstand stuitte van de kerkmeesters van de St. Jan, die de administratie 'ter beheering der bezittingen' van de kerk onder zich hadden, is wel begrijpelijk. Hiermee werden ze als het ware 'onder curatele' gesteld. Nog in juni 1800 werd een 'extraordinaire' kerkenraadsvergadering belegd. Met instemming van ondermeer dominee Smit, die hierbij als 'scriba' fungeerde, werd besloten de Kerkmeesters nogmaals te manen deze administratie aan de Commissie over te dragen.¹³ Vijf maanden later, begin november, werd Smit ziek en een paar dagen daarna overleed hij. Een 'diepbedroefde weduwe achterlatend'.¹⁴ Dit was zijn tweede vrouw, met wie hij in 1797 gehuwd was.

Overlijden en 'dierbaar herinneren'

Jan Arent Smit was namelijk drie jaar na de dood van zijn eerste vrouw hertrouwd met de 48-jarige Agatha Cornelia Swanenburg (1749-1812). Zij was een dochter uit een welgesteld Gouds geslacht.¹⁵ Dit huwelijk heeft dus door zijn onverwacht overlijden slechts drie jaar geduurd. Hij werd begraven in de St.-Janskerk in Gouda. In de begraafboeken van Gouda staat vermeld dat hij 's avonds bij 'Lantaarnlicht' en met het overluiden van 'Al de Klokken' in een eigen graf werd teraarde besteld.¹⁶ Het tijdschrift *De Boekzaal* berichtte hierover:

'Den 4den Nov. Heden nacht is de gemeente (van Gouda) in den diepsten rouw gedompeld: Onze hartelyk geliefde oudste Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel.(eerde) en godz.(alige) Heer J.A. Smit, die in de Gemeentens van *Twello*, *Breukelen* en *Gouda*, den tijd van ruim 35 jaaren, met veel yver en getrouwheid het Evangelie verkondigd heeft, is na eene ziekte van weinige dagen, in den ouderdom van ruim 58 jaaren, ons door den dood ontruikt.

In het korte *In Memoriam* werd Smit herdacht als een vriend en leraar waarvan veel loffelijks gezegd kan worden en werd hij 'een edeldenkend hart' genoemd. Verder werd meegedeeld dat 'Alle zyne Amptgenoten met zeer veel aandoening, in hunne Leerredenen, hunnen vriend en Medebroeder' herdacht hebben. Zijn 'Medebroeder en Amptgenoot' Bussingh werd echter pas na de dood van Smit (en dominee Couperus, 1799) in 1802 in zijn ambt hersteld. Het zou te ver voeren om hier uit de boeken te doen hoe dat in zijn werk is gegaan. Volstaan wordt met hiervoor te verwijzen naar de studie van A.A. van der Schans *Een kerk op de wip*.

Smit heeft uit zijn huwelijken geen kinderen gekregen. Zijn naam is echter wel doorgegeven. Zo trouwde een oudere zuster van zijn tweede vrouw, Hendrica Swanenburg in 1769 met mr. Arnoldus ter Croije. Dit echtpaar kreeg onder meer een dochter Arnolda Elisabeth die op 4 augustus 1800 met Arnoldus

Gijsberti Hodenpijl¹⁷ trouwde. Zij kregen twee kinderen. De eerste een dochter, huwde met ene Cornelis Jan Bredius. Het tweede kind, een jongen, werd geboren op 16 juli 1806 en kreeg de namen: Jan Arend Smit Gijsberti Hodenpijl. Dat de naam 'Smit' werd toegevoegd, was niet zo bijzonder in die dagen. Als een geslachtsnaam dreigde uit te sterven, werd deze soms uit piëteitsoverwegingen toegevoegd.

Volgens overlevering binnen de familie Bredius werd deze zoon vernoemd naar 'een dierbare familie-dominee'.¹⁸ Dus zes jaar na zijn dood werd dominee Smit nog steeds in ere gehouden in de familiekring. Deze 'vernoeming' is nog heel lang in de familie gehandhaafd. In 1906 werd in dit geslacht nog een jongetje geboren die de namen Cornelis *Jan Arend* Bredius kreeg.¹⁹

Slot

Uit deze levensschets van dominee Jan Arent Smit blijkt dat vooral de politiek woelige jaren van de laatste twee decennia van de achttiende eeuw een belangrijk stempel op zijn predikantsloopbaan hebben gedrukt. Zijn tijdelijke uitzetting uit het ambt en zijn gedwongen openbare 'schuldbelijdenis' vormden hiervan pijnlijke dieptepunten. De politieke tegenstellingen van die dagen hebben tevens invloed gehad op zijn dagelijkse omstandigheden, zoals zijn huis dat beschadigd werd en de 'doodelijk schrikken' van zijn vrouw, die hem deden vluchten... Ook de relatie met collega's kwam hierdoor nogal eens onder druk te staan. De onrustige tijden waarmee Smit in Gouda te

maken kreeg, staken scherp af tegenover zijn relatief rustige ambtsperiode met name in Twello, waar hij als een geliefd herder en leraar werd beschouwd. De vraag of zijn leven minder turbulent zou zijn verlopen als hij in Twello was gebleven, valt moeilijk te beantwoorden. Was er in Twello in die tijd (ook) sprake van grote politieke tegenstellingen? Wellicht is er aan de hand van de gebeurtenissen rond Smits opvolger dominee Joannes Jacobus Houssart die van 1772 tot 1790 in Twello heeft gestaan, hierop een antwoord te vinden. Over deze dominee weet Frederik Godard, baron van Reede tot de Parkeler (1720-1807) in een brief aan zijn zoon in Nederlands Indië te melden²⁰ dat 'ds. Houssard een groot Prinsman' was. Deze predikant schijnt in 1790, na zeventien jaar, vrijwillig ontslag genomen te hebben. Hij kreeg echter, ondanks zijn verzoek aan de kerkeraad hiertoe, geen '*Salvo Honore*' (=eervol ontslag

Graag wil ik hier later nog eens op terug komen.

Noten

¹. M.A.C.M. van Hattum, *De patriotten te Gouda*, p. 118.

². P.D. Muylwijk, *Een paar belangrijke eeuwen in Gouda's historie* (Gouda, 1948), p. 133.

³. P.D. Muylwijk, p.176.

⁴. P.D. Muylwijk, *Een paar belangrijke eeuwen*, p.178.

⁵. Uitgebreid kan men hierover lezen in de studie van A.A. van der Schans, *De kerk op de wip*.

⁶. Zo hadden deze soldaten in dronkenschap

met een sabel geprobeerd de deur van het huis te openen. Ook had één van hen de domineesvrouw in het gezicht gespuugd. Zie P. D. Muylwijk, p. 170.

⁷. Zij stierf 27 februari 1794. Kerk.Archief Gouda, Jaarrekening St.-Janskerk 1794, KM 459. 'Juffrouw Anna Petronella Klad, Huysvrouw van Ds. Jan Arend Smit (...) vervoerd na Amsterdam, voor het Recht van Eige graft'. Dit kostte 5 gld. en 12 stuivers.

⁸. Zie vorige *Kroniek*, waarin wordt verteld dat de oranjegezinde ds. Metzke niet wilde dat ds. Smit in zijn ambt zou worden hersteld.

⁹. P.T. Couperus, J.A. Smit en J. de Visscher, *Berigt betreffende eene memorie van den Predikant J.W. Bussingh* (Gouda, 1796).

¹⁰. J. Smit, *Een regentendagboek*, p. 850.

¹¹. In 1795 bezochten op een zondag slechts 50 (van de ruim 7000 lidmaten die de kerk toen telde) personen de dienst. P.D. Muylwijk, *Honderd jaren van Gouda's Gereformeerde Kerk na haar herleving in 1849, 1849-1946*, p.6.

¹². A.A. van der Schans, p. 20.

¹³. Acta kerkenraad Gouda, KA11 (1796-1802).

¹⁴. *Boekzaal der geleerde Waereld*, 1800.

¹⁵. J.J.de Jong, *Met goed fatsoen. De elite in een Hollandse stad, Gouda 1700-1780* (Gouda, 1985), p. 375.

¹⁶. Het begraven bij 'lantaarnlicht' kostte 8 gulden. Voor het dragen van 'het lijk naar het graf' werd 6 gulden berekend. En voor het overluiden met 'Al de Klokken' moest 36 gulden en 12 stuivers worden betaald. Dit was het hoogste tarief voor klokkluiden dat ook werd berekend bij de begrafenis van bijv. een burgemeester (vriendelijke mededeling van mevr. Van den Dolder). Hieruit kan geconcludeerd worden dat hij een belangrijk en welgesteld man was. Zijn tweede vrouw zou in 1812 in dit graf worden bijgezet.

¹⁷. Hij was advocaat te Gouda.

¹⁸. Vriendelijke mededeling van Mr. J.J. Bredius.

¹⁹. *Nederlands Patriciaat*, 1911, p. 45.

²⁰. Zie over deze correspondentie, mijn artikel in de *Kroniek* nr. 3 en 4, 2000.

Expositie in Voorst

In de kerk van Voorst wordt op zaterdag 15 september en op zondag 16 september (tijdens de Nazomermarkt) een expositie gehouden van dorpsfoto's. De samenstelling van een nieuw fotoboek over Voorst, Bussloo en Klein Amsterdam met verklarende tekst, is aangegrepen om een tentoonstelling in te richten. Ook krijgt de bezoeker alvast een voorproefje van de uitvoering van het boek, dat in oktober 2002 ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan van Voorster Belang, verschijnt.

door G. Groenewold

Tijdens de expositie - toegang gratis - is er een leuke wedstrijd en er staat een informatiestand van de Oudheidkundige Kring. Op zondag geeft H.J. ten Hove tevens antwoord op alle vragen over het kerkgebouw.

Openingstijden **zaterdag 15 september van 16.00 uur tot 20.00 uur, zondag 16 september van 10.30 uur tot 17.00 uur**. Deze zondag vindt ook de grote Nazomermarkt in Voorst plaats met meer dan 100 deelnemers.

De pastorie, "ons huis"

door W.E. Steenbeek

"Ons Huis" in Twello. Dat was de pastorie aan de Dorpstraat (met één s) J 129. De huizen hadden toen ook nog een letter, de J stond voor Dorpstraat. In die pastorie, die naast het huis van dokter Engel stond, woonden wij van oktober 1935 tot december 1948. Een groot huis met een enorm grote tuin. Te groot om die bij te houden. Maar daarvoor hadden we een tuinman; eerst Elfrink en daarna Arend de Vries. Nu loopt door die tuin een weg naar "Zendijk", zoals toen de slachterij Dumeco heette. Op de foto krijgt u een indruk van de grootte van tuin en huis. Wel een verschil met het drie-kamer appartement met balkonnetje dat ik nu in Amersfoort bewoon.

't Werd mei 1940. Ik zie de Duitsers nog het dorp binnenrijden in hun grote vrachtauto's met op de laadbak soldaten op banken met het geweer tussen de knieën. Soldaten van het 6e leger, dat in de winter van 1942-1943 bij Stalingrad in kou en sneeuw ten onder zou gaan. Op het kruispunt, vóór het huis, stond net meer de weg aangegeven, want de gemeente had de handwijzers van de ANWB-paal laten halen. Maar de Duitsers wisten ook zonder de handwijzers de weg.

Dat huis van 'ons', die hervormde pastorie, had een plat dak zoals u op de foto kunt zien.

En wat gebeurde? Op dat dak werd luchtafweer geplaatst om de veiling achter ons huis te beschermen tegen lucht-aanvallen van de Engelsen, want die veiling was een "Verpflegungsausgabe-stellung" geworden. Wij zouden zeggen: een intendance opslagplaats van levensmiddelen. En om die plaats te kunnen beschermen moest ook de top van de plaat, naast ons huis (die er nog staat) afgezaagd worden.

Voor de bediening van dat afweergeschut zaten er constant soldaten op ons dak. En daarvoor hadden ze een lange ladder tegen het huis geplaatst. In huis hadden we daardoor geen last van hen. Het was in die tijd dat de Duitsers, na hun overwinningen in het westen, nog uit volle borst zongen: "...und wir fahren... gegen England".

Tegen een van die soldaten van het afweergeschut zei vader eens: "maar jullie kunnen onderweg ook verdrinken..."

Waarop die Duitse soldaat, die kennelijk wist dat hij met een Pfarrer te maken had, zei: "Ach, dann sind wir bei Jesus." Geschoten is er nooit, maar het bivak op het dak had nog wel gevolgen.

In het najaar, het afweergeschut was er niet meer, werd de kachel aangemaakt. Maar die deed het niet. Alleen rook in de kamer. Wat was het geval? Die soldaten hadden hun afval in de pijp gegooid. Dan ben je er vanaf en hoef je er niet mee te sjouwen. En wat kwam er bij het schoonmaken uit die pijp? Van kuch tot landkaarten, maar de kachel brandde weer. Na verloop van tijd werd het leven weer 'normaal'. We gingen naar school, de christelijke lagere school aan de Wilpsche

weg. Zo heette toe de Iordensweg. Daar kregen we onder andere les in telefoneren, wat nu computeren is. En we leerden: de IJselmeereilanden zijn Marken, Urk en Schokland.

Daarnaast werden we met extra lessen klaar gemaakt voor een middelbare school in Apeldoorn. Dat gebeurde bij meester J. ter Maat aan huis. En het was daar, dat we in de kelder doken toen achter het postkantoor aan de Domineestraat een personentrein werd beschoten. Aan die beschieting hielden we op zolder in een balk een kogel over, die pas na de oorlog weggehaald is. Bij die beschieting kwam een opzichter van de spoorwegen om het leven. Hij zat op de locomotief, samen met machinist en stoker. En die stoker ontmoette ik een paar jaar geleden hier in Amersfoort in een tehuis voor ouderen. Een interessante ontmoeting was dat met Hofland, want zo heet hij. Hij herinnerde het zich allemaal nog levendig; hoe die opzichter op zijn plaats zat en hij zo de beschieting overleefde. En later, in 1977, kreeg hij ook nog te maken met de kaping in Wijster!

Het was inmiddels al mei/juni 1944. Steeds meer was er te beleven: invasie, dulle dinsdag met al die ontredde Duitsers over de Rijksstraatweg, spoorwegstaking, de brandende trein bij Zendijk, steeds meer beschietingen en de bombardementen op de bruggen van Deventer. En geen school tot mei 1945. Een onvergetelijke tijd voor ons jongeren, die geen gevaar liepen opgepakt of tewerkgesteld te worden.

Het werd januari 1945 en ik zou het hebben over "ons" huis.

Op dat huis liet de N.S.B.-burgemeester Hesselink, vanuit het gemeentehuis tegenover ons, zijn oog vallen. Hij vorderde het voor de Duitsers. En wij? Wij kregen gastvrij onderdak bij de kosterfamilie Berkenbosch. De voorkamer, nu Derde Wereld-winkel, was ons dagverblijf en voor vader en moeder was er een slaapkamer. Wij, de kinderen, sliepen in "Irene" tussen de spullen, die we uit het huis mee mochten nemen. En de consistoriekamer was onze keuken met een houtkachelfornuis. Dat was me

zondagsmorgens wat! Want dan moest die consistoriekamer er keurig uitzien om er de broeders (zusters hadden we toen nog niet) ouderlingen en diakenen te ontvangen.

En de pastorie? Daarin kwam zoets als een noodhospitaal met een niet afgestudeerde arts aan het hoofd en met Heintz als verpleger. Dat ik zijn naam nog weet is dankzij de spiritus, die we van hem kregen. Die hadden we nodig voor onze stoommachine en was nergens anders meer te krijgen. Die Heintz was natuurlijk in onze ogen een goede Duitser. Later, tot het einde van de oorlog, zat de SD in de pastorie.

Na de oorlog was onze evacuatie nog niet voorbij, want toen woonden de Canadezen er nog een tijdje in. Die stonden op donderdag 12 april om 21.00 uur bij Berkenbosch met een tank voor het huis. En voor deze bevrijders kwam toen de laatste fles wijn uit de kelder.

En "ons" huis? U weet het. Het is er niet meer. Helaas! Afgebrand in juni 1975 en opgeruimd. Nu is het een parkje met monument en stenen. Maar de prachtige beuken, met de namen Berkenbosch, Engel en Steenbeek erin, staan er nog.

"Onze" monumenten"!

Uit de bladen

Hieronder vindt u een kleine selectie uit de bladen die de OKV toegezonden worden. Ze zijn in onze bibliotheek terug te vinden om eens in te zien.

In tijdschrift nr. 69 van de Elburgse vereniging *Arent thoe Boecop* staat een lezenswaardig artikel over ‘Honden als trekdier’. Het gebruik ervan stamt pas uit de tweede helft van de 19e eeuw en het was toen ook wel omstreden. Maar vooral voor de arme vis- en groente-venters was de hondenkar een uitkomst. In het artikel passeren allerlei regels en bekeuringen de revue en ook worden er herinneringen over de hondenkar opgehaald. Verder in dit nummer een goed gedocumenteerd verhaal over ‘De gezonken “Friesland”’, een stoomboot met vracht die in de strenge winter van 1939-1940 vastliep in het ijs en, ondanks allerlei hulp pogingen, verloren is gegaan.

Het *Gelders Erfgoed* nr. 2001-3 heeft als hoofdonderwerp 'Tegels'. Artikelen over het Tegelmuseum in Otterlo, over 'Walvisjacht op tegeltableaus' en over 'Een selectie uit tegeltableaus in Gelderland' vormen de kern van het nummer.

Ambt & Heerlijkheid nr. 132 uit Rheden bevat een interessant artikel over de 'Nieuw Historiserende Stijl in de bouwkunst 1905-1925'. In deze bouwstijl ging men terug naar een traditionele stijl met veelvuldig gebruik van natuursteen en daarom wordt deze stijl ook wel 'tra-

door J. Roosenschoon

ditionalisme' of 'heroriëntatie' genoemd. Veel villa's werden in deze stijl gebouwd maar ook fabrieken en warenhuizen, zoals De Bijenkorf in Amsterdam of modehuis Voss (tegenwoordig MacDonalds) in Arnhem. In dit nummer ook een stuk over 'Wat Carel Otto van Kesterens in Laag-Soeren teweeg bracht'.

In nummer 1 en 2 van *Alledaagse Dingen*, nieuwsblad voor volkscultuur, regionale geschiedenis, folklore en volkskunst in Nederland, staat heel veel informatie over wat er allemaal gaande is op dit gebied in Nederland. Tentoonstellingen, festivals, nieuwe boeken, oproepen, als het uw interesse heeft is het de moeite waard deze bladen eens door te kijken.

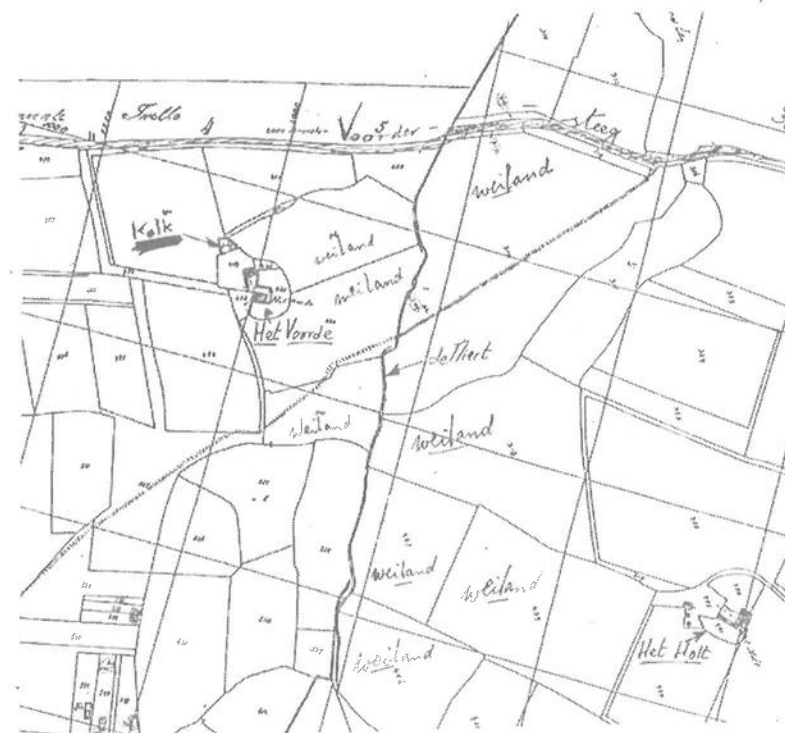
In nr. 135 van *Ampt Epe* doet archivaris G. Kouwenhoven verslag van archiefonderzoek naar mond- en klauwzeer in 1911. Toen was er een grote uitbraak die in het totaal 71.000 bedrijven besmette, een derde van het totale aantal in Nederland. In 205 gevallen is toen de gehele veestapel geruimd, ruim 5000 dieren.

In *Heerde Historisch* nr. 99 staat het derde deel over 'De prehistorie van Nederland in 70 tekeningen' van de hand van A.P. Ouweneel. Ook het verslag van J.A. de Wit van de zoektocht naar Belgische vluchtelingen die in de Eerste wWreldoorlog in Heerde waren ondergebracht, wordt voortgezet.

Reacties van lezers

In de vorige Kroniek reageerde de heer A. Willemsen uit Den Haag op “Een onopgeloste zaak”, geschreven door Gerard Vrieling. Beide heren Vrieling en

Willemsen hebben vervolgens telefonisch contact gehad, waarna Gerard Vrieling de door de heer Willemsen aangegeven situatie heeft uitgetekend:

Alinge

In dezelfde reactie op “Een onopgeloste zaak” vraagt de heer Willemsen zich af wat “alinge” betekende. In het Register op de leenaktenboeken van Gelre en Zutphen stond namelijk: “Op 10 februari 1778 is Frederik Christoffel Hermannus de Wolff van Westerroode beleend met alinge erbe ende goet ten Voirde.” Deze vraag heeft verschillende leden

naar oude woordenboeken doen grijpen. De heer H. Groenenberg kwam tot de conclusie dat het woord alinge vermoedelijk afgeleid is van "aliënatie" (vervreemding, verpanding, afstand doen van rechten). Of misschien van het woord "alignement" (richtingslijn, rooilijn). Een andere oplossing droeg Gerard Vrieling aan: alinge betekende gewoon "tezamen".

Politievoorschriften

Het betreft een ongedateerd stuk uit het archief van de gemeente Voorst, opgesteld door de ambtsjonkers van Voorst. Er was een gedeelte van de voorschriften uit het ambt Rheden bijgevoegd, betreffende hetzelfde onderwerp, gedateerd 27 augustus 1735. Het was niet ongebruikelijk elkaars voorschriften over te nemen en bovendien waren de Rhedense voorschriften ook door ambtsjonkers opgesteld. Het schrift vergeleken met andere door de ambtsjonkers geschreven stukken mag men aannemen dat dit stuk gedateerd kan worden omstreeks 1735. Ambtsjonkers waren de adellijke bestuurders ten plattelande voor de inval de Fransen in 1795. De politie-instructies, opgesteld door de ambtsjonkers, waar we hier mee te doen hebben werden als volgt samengesteld. De tekst is letterlijk overgenomen, behalve de niet meer gangbare of verouderde woorden zijn vervangen.

Instructie waarna de dienaers van het ampt Voorst in het waarnemen van haere bediening sig zullen hebben te gedragen.

Eerstelijk zullen zij gehouden wesen den heere lantdrost neffens de heeren amptsjonkeren mitsgaders de schout vant ampt te respecteeren en te gehoorsamen alle bevelen die door deselve aan haer gegeven worden, getrouwelijk te agtervolgen de ordonnantie, placaten (bevelschriften) en publicatien. De

door J. Lubberts

conservatie en bevordering so van de politie als justitie aangaande sonder enige schijnhandeling of oogluiking t'excuterén. Geen saeken die geheimhouding vereyschte te openbaren of uittebrengen, maar sich in allen opsigten soo gehoorzaam, getrouw en neerstig te gedragen als een oprecht en getrouw amptsdinaer schuldig is en behoort te doen.

Sullen altijd met een goed sijdgeweer (sabel of degen) als ook een goede man naste hond moeten gaan en na gelegentheid en omstandigheden van tijd en zaken sig van sodanig ander geweer (algemeen woord voor wapen) voorzien als zal nodig bevonden worden.

Sullen niet vermogen buijten het ampt te vernagten tenzij met speciaal toestemming van den ousten present zijnde amptsjonker en met voorkennis van den schout.

Sullen verplicht zijn dagelijks het ampt op en neer te gaan en een waakend oog te holden teneinde geen bedelaars wie die ook mogten zijn op de publieque weegen de menssen om een aalmoes komen aantespreken, veel min met haar bedelen komen te hinderen en lastig te vallen. Insonderheit sullen sij op alle vreemde inkomende bedelaars, schooiers en andere vagabondeerende personen agt geven. En bij aldien sij soudén mogen ondervinden, dat soodane persoonen in het ampt om gingen sij met bedelen ophielden so

sullen sij deselve aanstonds moeten oppacken. Deezen en aen de schout schout brengen om daarmede nae teneur van de placaten te handelen.

Sullen sich hebben te dragen, dat aan diegeenen dewelke in flagrante delicté of op de daad van grove misdaden als vegten, steeken, quetsen, doodslaan, stelen als anders gevonden worden dadelic de handen gelegd en deselve verseekert werden. So sullen sij aanstonds daarvan kennis geven aan de schout.

Sullen nae behooren waaksaam zijn omtrent alle personen die met eenige quade feijten van brandstigtinge, morderije, doodslag, diefstal als anders betigt worden mitsgaders diegeene welke binnen de tijd van haer uitzetting (uit het ampt) weder inkomen en so sij diergelijke personen mogten komen te ontdekken, so sullen sij deselve aanstonds in bewaaringe nemen en nae den schout brengen. Bijgevoegd het hierbij liggende sub A.

Sullen nauwkeurig hebben te letten op alle huijsen van oneerlijk bedrijf en ophouding, van ligtveerdige vrouwelieden berigt worden en deselve aan de schout te kennen geven.

So sij kennis mogten krijgen van eenige vegterijen, krijvagien of ordentelikheden dewelke in het ampt geplegt mogen zijn, so sullen sij daarvan ten eersten melding aan de schout moeten doen.

Sullen behoorlijk hebben te passen op alle dieverijen dewelke alhier in het ampt

werden begaan, voornamentlijk mede omtrent het besteelen der tuinen, moeshoven, kribben (voederbakken voor dieren), bossen en dergelijke.

Sullen wel hebben toe te sien dat alle onbeschaamdheden ende moetwilligheden die des dags, 's avonds of des nagts op 's heeren wegen worden begaan geweest en belet worden. Bijsonder dat alle wanorde op de begraffénisse, op nieuw jaarsnagt en dag met schieten als anders op vastenavond met loopen van masquerades en romelspotten (foekepot), met het stoken van vuuren op paesschen en op St.Maarten. Voorts met het houwen van koek en het plegen van moetwil op de jaer en weekmarkten werden tegengegaan.

Dat op son ende bededagen in geen herbergen worde gedanst, gespeelt of eenige onbetamelijkheit gepleegt.

Sullen mede goede toesigt nemen dat geene ampts of andere particuliere plan-tagien werden geschonden en beschadigt.

Dat geen vreemde slegte personen van buijten inkomende sig in het ampt metter woon nedersetten en in geval het tegen-gestelde egter mogte gebeuren en dat iemand aan sodane huijsen of kameren mogte verhuurt hebben so sullen sij daarvan aan de schout kennisse hebben te geven.

Voorts int generaal sullen sij boven hetgeen voorschreef is goede agt moeten geven dat alle andere ordonantien, placa-

ten, en publicatien soo de justitie als politie des ampts betreffende reeds vastgelegd en vastgesteld zijnde of die naemaels nog vastgelegd en vastgesteld souden mogen worden. Dadelijk werden agtervolgt en nageleeft, geevende in geval van overtredinge van alles altijd tijdelijke advertentie (Mededeling) aan den schout.

Ook sullen sij geen giften of gaeven van iemand omtrent iets 't welke maer de minste relatie tot haar fuctie heeft of daertoe eenigsints soude kunnen gebragt worden, directelijk of indirectelijk mogen aannemen.

In val sijlieden in het een of ander sig quamen te buiten te gaan of haar dienst niet naar behoren waarnamen soo sullen sij daarover op het rigoreuste werden gecorrigeert en na bevind van zaaken van haar dienst ten eersten werden ontset.

De dienaars sullen voor het waarnemen van haar functie genieten sodane tractement en emolumenten als daartoe van ouds hebben gestaan en bij resolutie nader is vermelt.

Eindelijk sullen sij op al het genoemde, voorszegde en wat meer of anders de heeren amptsjonkeren sullen goedvinden bij nadere instructie of particuliere resolutie te ordonneren en te bevelen den behoorlijken eed in handen van de heeren amptsjonkeren hebben te doen en af te leggen.

Behoudende de heren amptsjonkeren wel expresselijk aan sig om dese instructie ten allen tijden te mogen vermeerderen,

verminderen of veranderen soo en als na gelegenheit en van tijd an laten sal bevinden worden te behoren.

Tenslotte was nog, gezien het handschrift door iemand anders, het volgende artikel toegevoegd:

Dog sullen sij bij het aanspreken van enige delinquanten wel wagten de selve te mishandelen met steken stoten of slaen, ten waere sij delinquanten sij wilden te weer stellen als wanneer het aen haer sal verstaan gewelt met gewelt te keeren. Ook en sullen sij de aangesprokene niets mogen afnemen, gelt, kleeren of andere goederen.

Tevens werd naar artikel drie en acht van het voorschrift van de ambtsjonkers uit Rheden verwezen. De eerste behield de opdracht om altijd paraat te zijn bij klachten van huislieden over diefstal, overlast enzovoort. De tweede gold de inwoners; zij moesten altijd de dienaar terzijde staan wanneer deze dreigde overmand te worden.

Duidelijke taal voor iemand die de politiediensten in het ambt Voorst moest uitoefenen. Dat deze dienaars wel eens moeite hadden met de uitoefening van hun gezag is niet onlogisch. Er waren in de hele gemeente maar een paar functionarissen die dit werk deden. Daarom werden af en toe leden der bevolking aangewezen om te helpen bij het vangen van bedelaars, landlopers of voor andere diensten ten behoeve van de veiligheid.